

ZBRODNIJE WOJENNE I ODPOWIEDZIALNOŚĆ ROSJI W KONTEKŚCIE DZIAŁAŃ MILITARNYCH NA UKRAINIE: WYZWANIA DLA MIĘDZYNARODOWEGO WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI ORAZ SKUTKI MEDYCZNE DLA OFIAR URAZÓW

War crimes and Russia's accountability for military actions in Ukraine: challenges for international justice and medical consequences for injured victims

Mariusz Domżański¹, Maurycy Rodak², Daniel Adam Stankowski³, Tomasz Miezancew⁴, Mirosław Soszyński⁴, Marek Skalski⁵, Jacek Grębowski⁵

1. Dowództwo 18 Dywizji Zmechanizowanej im. gen. broni Tadeusza Buka w Siedlcach, Polska
2. Batalion Szkolny, Wojskowe Centrum Kształcenia Medycznego, Polska
3. Szkoła Doktorska Wojskowej Akademii Technicznej, Wojskowa Akademia Techniczna, Polska
4. Wojskowy Instytut Medyczny – Państwowy Instytut Badawczy, Oddział Administracyjno-Mobilizacyjny, Polska
5. Wojskowy Instytut Medyczny – Państwowy Instytut Badawczy, Zakład Organizacji Ochrony Zdrowia Wojsk i Zdrowia Publicznego, Polska

Mariusz Domżański – 0000-0002-7749-2598
 Maurycy Rodak – 0009-0004-8465-5780
 Daniel Adam Stankowski – 0000-0002-4316-1221
 Tomasz Miezancew – 0009-0005-1895-3664
 Mirosław Soszyński – 0009-0002-4663-9099
 Marek Skalski – 0009-0004-2684-3804
 Jacek Grębowski – 0000-0001-5407-9533

Streszczenie

Konflikt zbrojny na Ukrainie, trwający od 2014 roku i eskalujący w 2022 roku, stanowi jedno z najpoważniejszych wyzwań dla międzynarodowego ładu po zakończeniu zimnej wojny. Jego długotrwałość i intensywność prowadzą do poważnych konsekwencji o charakterze geopolitycznym, gospodarczym, humanitarnym i zdrowotnym. Niniejszy artykuł analizuje odpowiedzialność Rosji za zbrodnie wojenne w kontekście międzynarodowego prawa humanitarnego, wskazując na wyzwania związane z egzekwowaniem odpowiedzialności przed trybunałami międzynarodowymi. Przedstawiono również różnice w podejściu państw Unii Europejskiej do konfliktu, wynikające z odmiennego postrzegania relacji z Rosją, Stanami Zjednoczonymi i Chinami, a także skutki wojny dla europejskiego bezpieczeństwa i współpracy transatlantyckiej. W ujęciu społeczno-gospodarczym konflikt doprowadził do recesji w regionie, kryzysu energetycznego, załamania łańcuchów dostaw oraz masowej migracji uchodźców, zwłaszcza do Polski. Szczególną uwagę poświęcono również długofalowym skutkom zdrowotnym dla ofiar działań zbrojnych, w tym urazów i obciążeń systemów opieki medycznej. Artykuł stanowi próbę wieloaspektowej oceny konfliktu i jego implikacji dla przyszłości ładu międzynarodowego.

Abstract

The armed conflict in Ukraine, ongoing since 2014 and escalating in 2022, represents one of the most serious challenges to the international order since the end of the Cold War. Its protracted nature and intensity have led to severe geopolitical, economic, humanitarian, and health-related consequences. This paper analyses Russia's accountability for war crimes in the context of international humanitarian law, highlighting the challenges related to enforcing accountability before international tribunals. It also presents the differing approaches of European Union member states to the conflict, stemming from varying perceptions of their relations with Russia, the United States, and China, as well as the war's impact on European security and transatlantic cooperation. From a socio-economic perspective, the conflict has resulted in regional recession, an energy crisis, disruption of supply chains, and mass refugee migration, particularly to Poland. Special attention is also given to the long-term health consequences for victims of military operations, including physical injuries and the burden placed on healthcare systems. The article constitutes an attempt at a multifaceted assessment of the conflict and its implications for the future of the international order.

Słowa kluczowe: ochrona ludności; wojna w Ukrainie; prawo międzynarodowe; urazy wojenne

Keywords: protection of civilians; war in Ukraine; international law; war injuries

DOI 10.53301/lw/208113

Praca wpłynęła do Redakcji: 30.06.2025

Zaakceptowano do druku: 10.07.2025

Opublikowano: 30.06.2026

Autor do korespondencji:

Jacek Grębowski
Wojskowy Instytut Medyczny – Państwowy
Instytut Badawczy, Zakład Organizacji Ochrony
Zdrowia Wojsk i Zdrowia Publicznego,
ul. Szaserów 128, 04-141 Warszawa
e-mail: jacek.grebowski@gmail.com

Wstęp

Charakter wojny w Ukrainie, różniący się w wielu aspektach od znanych z przeszłości konfliktów zbrojnych, stanowi wyzwanie dla obowiązującego *ius in bello*. Jest również przedmiotem oceny w perspektywie ewentualnych przyszłych wojen, zarówno tych konwencjonalnych, jak i niekonwencjonalnych (hybrydowych, cybernetycznych, ekonomicznych i innych). Pomimo obowiązywania międzynarodowych konwencji i protokołów dotyczących prowadzenia działań wojennych, ich postanowienia są często ignorowane przez strony konfliktu. Jednym z najczęstszych naruszeń jest użycie siły nieproporcjonalnej do zagrożenia, co prowadzi do zbiorowych cierpień ludzkich, w tym masowego przemieszczenia ludności, zniszczenia domów i infrastruktury cywilnej. Konflikt w Ukrainie jako przykład naruszeń praw wojennych stawia przed społecznością międzynarodową pytanie o skuteczność i egzekwowalność tych przepisów w warunkach współczesnych wojen, w których rywalizacja przybiera formy wykraczające poza bezpośrednie starcia zbrojne i obejmuje również przestrzeń medialną oraz informacyjną, w tym operacje informacyjne (ang. Information Operations, INFOOPS) i operacje psychologiczne (ang. Psychological Operations, Psyops).

Długotrwałość konfliktu i jego konsekwencje

Wojna w Ukrainie niesie za sobą wielowymiarowe konsekwencje o charakterze geopolitycznym, gospodarczym oraz humanitarnym. Konflikt zbrojny uwypuklił różnice w postrzeganiu sytuacji strategicznej pomiędzy wschodnią a zachodnią częścią Unii Europejskiej (UE). Różnice te dotyczą relacji UE i poszczególnych jej krajów ze Stanami Zjednoczonymi, Federacją Rosyjską oraz Chińską Republiką Ludową, a w szerszym kontekście – docelowego miejsca Unii w relacjach międzynarodowych w skali ponadregionalnej [1].

Na początku XXI wieku w Unii Europejskiej ukształtowały się dwie główne wizje geopolityczne. Francja i Niemcy dążyły do zbudowania niezależnego od Stanów Zjednoczonych ośrodka geostrategicznego, przy jednoczesnym zbliżeniu ekonomicznym z Federacją Rosyjską. Drugą koncepcję reprezentowały przede wszystkim Wielka Brytania, niektóre państwa Europy Środkowej oraz kraje bałtyckie. Jej fundament stanowiły silne relacje transatlantyckie oraz obecność militarna Stanów Zjednoczonych w Europie, postrzegane jako kluczowy element

gwarantujący bezpieczeństwo wobec zagrożenia ze strony Federacji Rosyjskiej [1].

Polityka poszczególnych krajów UE wobec Ukrainy w kontekście zarówno pomocy, jak i stosunków, była różna. Państwa Europy Środkowej obronę ukraińską niepodległości postrzegały jako istotny element zabezpieczenia własnej suwerenności. Z kolei w krajach Europy Zachodniej przeważały obawy związane z potencjalnymi negatywnymi skutkami przedłużającego się konfliktu – zarówno dla krajowych gospodarek, jak i w kontekście rosnącej roli geopolitycznej Stanów Zjednoczonych i ich sojuszników w strukturach UE [1]. Przekładało się to na dążenie do jak najszybszego zakończenia działań wojennych w Ukrainie oraz złagodzenia lub zniesienia sankcji wobec Rosji.

Konflikt w Ukrainie uwidoczniał potrzebę wzmocnienia potencjału obronnego państw UE, jednakże w ścisłej współpracy z Organizacją Traktatu Północnoatlantyckiego (ang. North Atlantic Treaty Organization, NATO) oraz Stanami Zjednoczonymi.

Oprócz wymiaru polityczno-militarnego wojna w Ukrainie niesie ze sobą również poważne konsekwencje humanitarne i gospodarcze. Dramatycznie pogorszyła warunki życia ludności oraz sytuację ekonomiczną zarówno w Ukrainie, jak i w Rosji, a jej skutki pośrednio odczuwała cała Europa Środkowa oraz inne regiony świata. Wojnę tę należy także postrzegać jako jeden z czynników wywołujących inflację i spowolnienie wzrostu gospodarczego – szczególnie w państwach sąsiadujących z Ukrainą i Rosją. W samej Rosji nałożone sankcje finansowe znacząco ograniczyły stabilność sektora bankowego oraz zdolność państwa do regulowania swoich zobowiązań. Istotnym elementem oddziałującym na gospodarkę regionu jest również masowy napływ uchodźców. Według danych Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców (ang. United Nations High Commissioner for Refugees, UNHCR) z Ukrainy uciekło kilka milionów osób, z których większość schronienia szukała w Polsce [2]. Kwestia galopującej inflacji i rosnących cen, szczególnie w sektorach paliw i energii, stała się kluczowym czynnikiem powstania kryzysu energetycznego w Europie w 2022 roku. Konflikt zbrojny doprowadził także do poważnych zakłóceń w produkcji przemysłowej oraz istotnych przerw w funkcjonowaniu globalnych łańcuchów dostaw. Dodatkowym czynnikiem, który zwiększa skalę wspomnianej dekonunktury, są sankcje gospo-

darcze nakładane od marca 2022 roku na Rosję i kraje z nią sprzymierzone [3].

Zbrodnie wojenne w kontekście konfliktu w Ukrainie

Zarówno strona ukraińska, jak i międzynarodowi obserwatorzy zgromadzili dowody wskazujące, że Rosja dopuszcza się licznych zbrodni wojennych na terytorium Ukrainy, obejmujących ataki na ludność cywilną oraz celowe niszczenie cywilnej infrastruktury. Nawet jeżeli weźmiemy pod uwagę zdarzające się na każdej wojnie przypadkowe zniszczenia, wynikające z błędów lub niedoskonałości techniki wojskowej, to niewątpliwie część z tych ataków wynika z frustracji agresora, jest również próbą złamania woli oporu społeczeństwa ukraińskiego. Gwałcenie podstawowych zasad międzynarodowego prawa humanitarnego, takich jak atakowanie infrastruktury cywilnej (w tym telekomunikacyjnej, wodociągowej, ciepłowniczej, gazowej, elektrycznej, a nawet rolniczej), personelu medycznego i pracowników pomocy humanitarnej, a także prowadzenie ataków bez rozróżnienia między celami wojskowymi a cywilnymi (np. budynkami mieszkalnymi, szpitalami, obiektami kultu religijnego, placówkami edukacyjnymi, instytucjami kultury, placówkami handlowymi i innymi obiektami użyteczności publicznej) stanowi jasne naruszenie prawa międzynarodowego i może być kwalifikowane jako zbrodnia wojenna. Wojska rosyjskie dopuszczają się również zabójstw, gwałtów, rabunków, porwań (w tym wywozu dzieci), tortur i używania ludności cywilnej w charakterze „żywych tarcz”. Dowody na popełnienie powyższych czynów gromadzą ukraińskie organ ścigania, a ze strony międzynarodowej czynią to m.in. Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ), Międzynarodowy Czerwony Krzyż, UNHCR, Amnesty International i akredytowani korespondenci wojenni [4]. Prowadzone są śledztwa ukraińskie i międzynarodowe, zapadają wyroki i wydawane są nakazy aresztowań. Pojawia się jednak problem z ich wyegzekwowaniem [4].

Odpowiedzialność Rosji za zbrodnie wojenne

Obecnie jedynym organem sprawującym uniwersalną jurysdykcję w sprawach karnych na arenie międzynarodowej jest Międzynarodowy Trybunał Karny (MTK). Ma on charakter komplementarny w stosunku do krajowych systemów wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych. Oznacza to, że międzynarodowe prawo karne nie ma na celu zastąpienia krajowych systemów wymiaru sprawiedliwości, lecz może być zastosowane jedynie wówczas, gdy dana sprawa podlega jurysdykcji państwa, które jednak nie chce lub nie jest w stanie skutecznie przeprowadzić postępowania karnego. Jurysdykcja MTK obejmuje cztery podstawowe płaszczyzny: przedmiotową, terytorialną, podmiotową oraz czasową [5].

Do zakresu jurysdykcji przedmiotowej MTK należy rozpoznawanie najcięższych zbrodni wagi międzynarodowej wymienionych w Rzymskim Statucie Międzynarodowego Trybunału Karnego z 17 lipca 1998 roku (dalej Statut), obejmujących zbrodnie ludobójstwa, zbrodnie przeciwko ludzkości, zbrodnie wojenne i zbrodnie agresji (art. 5) [6].

Zgodnie z zasadą jurysdykcji terytorialnej właściwością MTK objęte są zbrodnie międzynarodowe, które zostały popełnione na terytorium państw-stron Statutu (art. 14).

Organem uprawnionym do przedstawienia prokuratorowi MTK sytuacji wskazującej na popełnienie jednej lub więcej zbrodni międzynarodowych jest państwo-strona Statutu lub Rada Bezpieczeństwa działająca na podstawie rozdziału VII Karty Narodów Zjednoczonych (art. 13) [6].

MTK jest właściwy w stosunku do zbrodni popełnionych przez obywateli państw będących stronami Statutu. Istotne jest, że żadna osoba nie może być zwolniona z odpowiedzialności karnej przewidzianej w przepisach Statutu. Jest to tzw. zasada irrelewantności pełnionej funkcji publicznej. Bez znaczenia dla prowadzonego postępowania jest zajmowane przez oskarżonego stanowisko czy też posiadany immunitet (art. 25 i 26) [6].

Jurysdykcja temporalna oznacza, że MTK właściwy jest wyłącznie do zbrodni, które zostały popełnione po wejściu w życie Statutu, a więc po dacie 1 lipca 2002 r. Jeśli jednak państwo stanie się stroną Statutu po jego wejściu w życie, właściwość Trybunału co do zasady będzie ograniczała się do zbrodni popełnionych po wejściu w życie Statutu w stosunku do tego państwa (art. 11) [6].

Przy rozpatrywaniu właściwości MTK w stosunku do zbrodni popełnionych w czasie wojny ukraińsko-rosyjskiej punktem wyjścia jest zwrócenie uwagi, że Federacja Rosyjska nie jest stroną Statutu Rzymskiego, natomiast Ukraina, po wcześniejszym uznaniu jurysdykcji MTK w drodze deklaracji, stała się stroną Statutu Rzymskiego z dniem 1 stycznia 2025 roku. Nie oznacza to jednak, że wcześniejsza jurysdykcja karna MTK wobec zbrodni popełnionych na terytorium Ukrainy była całkowicie wyłączona. Statut przewiduje przy tym możliwość uznania jurysdykcji Trybunału przez państwo niebędące stroną Statutu, które może w drodze deklaracji złożonej Sekretarzowi Trybunału uznać właściwość MTK w odniesieniu do danej zbrodni (art. 12) [6].

Pierwsza deklaracja złożona przez Ukrainę odnosiła się do zbrodni popełnionych w czasie protestów na Majdanie, które miały miejsce między 21 listopada 2013 roku a 22 lutego 2014 [7]. Druga deklaracja, z września 2015 roku, dotyczyła wszystkich zbrodni od 15 lutego 2015 roku. W tej deklaracji Ukraina wyraziła zgodę „na przyszłość” w zakresie identyfikowania, ścigania i osądzenia wszystkich zbrodni popełnionych na terytorium Ukrainy [8]. Następnym złożeń deklaracji było wstępne zbadanie właściwości MTK oraz rzeczywistego wystąpienia zbrodni wskazanych przez Ukrainę. Po zbadaniu sprawy przez MTK stwierdzono, że ustawowe kryteria dotyczące wszczęcia śledztwa w sprawie sytuacji w Ukrainie zostały spełnione [9].

Po wybuchu wojny w lutym 2022 roku MTK wydał oświadczenie, w którym potwierdził, że istnieje uzasadniona podstawa do wszczęcia dochodzenia, podejrzenie, że na terenie Ukrainy popełniono zarówno domniemane zbrodnie wojenne, jak i zbrodnie przeciwko ludzkości. Jednocześnie, biorąc pod uwagę rozszerzenie konfliktu, dochodzeniem miały zostać objęte wszelkie zbrodnie, które zostały popełnione przez którąkolwiek ze stron konfliktu w dowolnej części terytorium Ukrainy [10]. Uruchomienie jurysdykcji Trybunału wobec danego państwa powoduje, że niezależnie od obywatel-

stwa każda osoba, która dopuściła się zbrodni objętej kognicją MTK na terytorium tego państwa, może zostać pociągnięta do odpowiedzialności karnej na podstawie Statutu [11].

Wyzwania dla międzynarodowego wymiaru sprawiedliwości

Zgodnie z międzynarodowym prawem zwyczajowym najwyżsi przedstawiciele władz państwowych korzystają z pełnego immunitetu jurysdykcyjnego wobec sądów krajowych innych państw, nawet w przypadku oskarżeń o popełnienie zbrodni o charakterze międzynarodowym. Jednakże zasada ta nie znajduje zastosowania na gruncie art. 27 Statutu Rzymskiego, który wyraźnie stanowi, że immunitety oraz inne przywileje wynikające z pełnienia funkcji publicznej – niezależnie od ich źródła, krajowego bądź międzynarodowego – nie stanowią przeszkody dla wykonywania jurysdykcji przez Międzynarodowy Trybunał Karny wobec takiej osoby. Zobowiązania związane z zapobieganiem, ściganiem i karaniem zbrodni należących do właściwości MTK mają charakter erga omnes. W związku z tym Trybunał może zażądać od każdego państwa będącego stroną Statutu wykonania nakazu aresztowania, również w przypadku, gdy dotyczy on urzędującej głowy państwa, które nie jest stroną Statutu. Celem tej regulacji jest zapewnienie, że osoby odpowiedzialne za najpoważniejsze zbrodnie międzynarodowe nie będą mogły uniknąć odpowiedzialności wyłącznie z uwagi na sprawowaną funkcję [11].

W dniu 17 marca 2023 roku MTK wydał nakazy aresztowania wobec Prezydenta Federacji Rosyjskiej Władimira Putina oraz Komisarz ds. praw dziecka Marii Lwowej-Biełowej. Zarzuty dotyczą bezprawnych deportacji ukraińskich dzieci z terenów okupowanych do Federacji Rosyjskiej. Czyny te miały mieć miejsce na terytorium Ukrainy znajdującym się pod rosyjską okupacją, począwszy co najmniej od dnia rozpoczęcia inwazji, czyli od 24 lutego 2022 roku [12].

Państwa-strony mają obowiązek zatrzymania Władimira Putina oraz Marii Lwowej-Biełowej, jeśli tylko znajdą się w ich jurysdykcji, a następnie przekazania ich MTK. Warto jednak zwrócić uwagę, że wątpliwości prawne w zakresie zatrzymania Władimira Putina mogą być wykorzystywane przez państwa-strony Statutu, które mimo istniejącego zobowiązania prawnomiędzynarodowego nie dokonują tej czynności.

Poza konsekwencjami prawnymi nakazów aresztowania wydanych przez MTK wobec Władimira Putina oraz Marii Lwowej-Biełowej warto zwrócić uwagę na ich wymiar polityczny. Nakaz ten powoduje izolację międzynarodową prezydenta Rosji, co jest istotne w kontekście potencjalnych ruchów dyplomatycznych zarówno dotyczących sytuacji w Ukrainie, jak i innych prowadzonych przez Federację Rosyjską [13].

Skutki medyczne dla ofiar urazów wojennych i ochrona zdrowia w kontekście łamania międzynarodowego prawa humanitarnego

Wojna w Ukrainie doprowadziła do masowych zniszczeń infrastruktury cywilnej, w tym także placówek medycz-

nych, co stanowi rażące naruszenie międzynarodowego prawa humanitarnego, w szczególności postanowień Konwencji Genewskich. Zgodnie z obowiązującymi normami międzynarodowego prawa humanitarnego, ataki na szpitale, ambulanse oraz personel medyczny są jednoznacznie zakazane [14]. Mimo to liczne raporty międzynarodowych organizacji, takich jak Światowa Organizacja Zdrowia (ang. World Health Organization, WHO), Biuro UNHCR czy Amnesty International, jednoznacznie dokumentują przypadki celowych ataków na infrastrukturę ochrony zdrowia na terytorium Ukrainy. Szczególnie dramatycznym przykładem jest ostrzał kijowskiego szpitala dziecięcego Ochmatdyt, a także udokumentowane przypadki blokowania dostępu do rannych cywilów [4, 15, 16].

Skutki tych działań są dwojakie. Z jednej strony obejmują bezpośrednie obrażenia fizyczne – urazy czaszkowo-mózgowe, amputacje kończyn, oparzenia, uszkodzenia narządów wewnętrznych [17], z drugiej prowadzą do narastającego kryzysu zdrowia publicznego. W warunkach przeciążonego systemu opieki zdrowotnej, braku dostępu do leków, sprzętu medycznego oraz ograniczonych możliwości ewakuacji pacjentów z rejonów objętych walkami, tysiące rannych, zarówno cywilów, jak i żołnierzy, pozostają bez odpowiedniego leczenia.

Celowe ataki na obiekty medyczne oraz blokowanie pomocy humanitarnej są jawnym pogwałceniem prawa międzynarodowego, w tym fundamentalnych zapisów Konwencji Genewskich, które gwarantują ochronę ludności cywilnej oraz personelu i infrastruktury medycznej w czasie konfliktu zbrojnego. Ofiary tych działań cierpią nie tylko fizycznie, doświadczają również głębokiej traumy psychicznej, wynikającej z brutalności wojny i jawnego łamania podstawowych norm prawa humanitarnego.

Obserwuje się gwałtowny wzrost liczby przypadków zaburzeń psychicznych, w szczególności zespołu stresu pourazowego (ang. post-traumatic stress disorder, PTSD), depresji oraz ostrych reakcji lękowych. Szczególnie narażone są dzieci, osoby starsze oraz osoby z wcześniejszymi doświadczeniami wojennymi [18–20].

Dodatkowym skutkiem tego konfliktu jest rosnąca liczba uchodźców oraz osób wewnętrznie przesiedlonych, co generuje poważne obciążenia dla państw sąsiadujących z Ukrainą – zwłaszcza dla Polski, która jako kraj przyjmujący największą liczbę uchodźców, ponosi największy ciężar organizacji opieki medycznej dla osób dotkniętych skutkami działań wojennych [19, 21, 22].

W tym kontekście niezbędne jest nie tylko wzmocnienie mechanizmów ochrony zdrowia w strefach konfliktu, lecz również konsekwentne egzekwowanie odpowiedzialności za ataki na personel i obiekty medyczne jako zbrodnie wojenne. W czasie trwającego konfliktu coraz częściej odnotowuje się przypadki poważnych naruszeń prawa międzynarodowego, w szczególności dotyczących ochrony pracowników służby zdrowia. Lekarze, pielęgniarki, ratownicy medyczni – osoby objęte pełną ochroną na mocy IV Konwencji Genewskiej i jej protokołów dodatkowych – stają się celem bezpośrednich ataków zbrojnych [14, 23]. Dochodzi do przypadków zatrzymy-

wania medyków, zastraszania ich, a nawet stosowania przemocy fizycznej podczas wykonywania obowiązków służbowych. Szczególnie niepokojące są udokumentowane ataki na ambulanse i konwoje medyczne oznaczone symbolem Czerwonego Krzyża – znakiem chronionym w myśl prawa międzynarodowego. Przykładem może być tragiczny incydent z 12 września 2024 roku w miejscowości Viroliubivka (obwód doniecki), kiedy to konwój Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża został zaatakowany przez rosyjski ostrzał artyleryjski oraz drony typu Lancet. Zginęło trzech pracowników humanitarnych, a dwóch kolejnych zostało ciężko rannych. Z kolei 10 kwietnia 2025 roku w Donbasie odnotowano uderzenie dronowe w konwój ewakuacyjny, którego pojazdy były wyraźnie oznaczone symbolem Czerwonego Krzyża – atak zakończył się uszkodzeniem ambulansu oraz obrażeniami dwóch członków personelu medycznego [24, 25].

Tego rodzaju działania, wymierzone w jednostki świadczące pomoc medyczną, nie tylko rażąco naruszają normy międzynarodowego prawa humanitarnego, ale również mogą zostać zakwalifikowane jako zbrodnie wojenne. Choć społeczność międzynarodowa wielokrotnie potępiała tego typu akty przemocy, ich powtarzalność i skala budzą uzasadnione obawy i wymagają zdecydowanej, skoordynowanej reakcji.

Naruszenia prawa wojennego z użyciem broni masowego rażenia: konsekwencje humanitarne i implikacje dla systemów ochrony zdrowia

Współczesne konflikty zbrojne, takie jak wojna w Ukrainie, coraz częściej cechują się nie tylko użyciem klasycznych środków militarnych, ale także eskalacją zagrożeń związanych z bronią masowego rażenia: chemiczną, biologiczną, radiologiczną i nuklearną (ang. chemical, biological, radiological, and nuclear, CBRN) [26]. Użycie tego typu uzbrojenia stanowi rażące naruszenie podstawowych norm międzynarodowego prawa humanitarnego, w tym Konwencji Genewskich i Konwencji o zakazie broni chemicznej (ang. Chemical Weapons Convention, CWC) [14, 27]. Doniesienia o możliwym stosowaniu takiej broni lub przygotowaniach do jej użycia przez Federację Rosyjską, m.in. możliwe ataki na infrastrukturę elektrowni jądrowej na przykład w Zaporozżu [28], groźby użycia broni jądrowej [26] czy możliwe ataki radiologiczne w rejonach walk [26, 29], budzą poważne obawy społeczności międzynarodowej i mogą być kwalifikowane jako zbrodnie wojenne lub akty terroryzmu państwowego. Zastosowanie broni CBRN w środowisku cywilnym nie tylko prowadzi do natychmiastowej śmierci wielu ofiar, ale wywołuje także długofalowe skutki zdrowotne, ekologiczne i społeczne. W rezultacie dochodzi do przeciążenia lokalnych systemów ochrony zdrowia, paraliżu szpitali, braku możliwości udzielania pomocy poszkodowanym, a w dłuższej perspektywie – do wyczerpania zasobów ludzkich i infrastrukturalnych służby zdrowia [26]. Użycie tego typu środków na obszarach zaludnionych skutkuje nie tylko bezpośrednim naruszeniem zakazu nieludzkiego traktowania, ale również zaprzeczeniem zasady rozróżnienia między celem wojskowym a cywilnym – fundamentu prawa konfliktów zbrojnych [30]. Wobec takiego ryzyka kluczowe znaczenie ma przygotowanie systemu ochrony zdrowia do szybkiego i skoordynowanego

reagowania na ewentualne ich użycie. Szczególne znaczenie ma tu gotowość do rozpoznania i leczenia przypadków choroby popromiennej, zatruc chemicznych oraz zakażeń biologicznych, które mogą wystąpić u żołnierzy i cywilów.

Jednym z najpoważniejszych aspektów zagrożenia bronią radiologiczną jest jej zdolność do wywoływania masowej paniki oraz długofalowych skutków zdrowotnych, zarówno somatycznych, jak i psychicznych [26]. Odpowiednio wyszkolony personel medyczny odgrywa zatem kluczową rolę nie tylko w udzielaniu pierwszej pomocy, ale także w ograniczaniu skutków psychologicznych, w tym stresu bojowego oraz traumy pourazowej [26]. W odpowiedzi na te wyzwania Wojskowy Instytut Medyczny – Państwowy Instytut Badawczy wdrożył projekt współpracy z ukraińskimi służbami medycznymi, którego celem jest wymiana doświadczeń, doskonalenie procedur medycznych oraz prowadzenie wspólnych szkoleń. Obecna edycja programu skupia się na rehabilitacji osób rannych oraz diagnostyce i leczeniu pacjentów dotkniętych traumą wojenną [26]. Tego rodzaju inicjatywy są niezbędne, by zapewnić kompleksową opiekę, nie tylko chirurgiczną, ale i psychologiczną, osobom poszkodowanym w wyniku działań wojennych. Równocześnie rozwijany komponent wojsk medycznych w ramach Sił Zbrojnych ma na celu zapewnienie mobilnej, szybkiej i profesjonalnej reakcji medycznej w warunkach pola walki, także w przypadku zastosowania broni CBRN. Inicjatywy te nie tylko wzmacniają zdolności obronne państw wspierających Ukrainę, lecz także przyczyniają się do ochrony życia i zdrowia osób dotkniętych skutkami konfliktu zbrojnego.

Podsumowanie

Konflikt zbrojny w Ukrainie, trwający od 2014 roku i intensyfikujący się po pełnoskalowej inwazji Rosji w 2022 roku, stanowi istotny przykład wyzwań stojących przed współczesnym prawem międzynarodowym, zwłaszcza w zakresie prawa humanitarnego i konwencji wojennych. Wybór Ukrainy jako przedmiotu analizy jest uzasadniony ze względu na skalę i charakter naruszeń, których dopuszcza się strona rosyjska, m.in. poprzez ataki na infrastrukturę oraz stosowanie przemocy wobec osób cywilnych.

Konflikt ten ujawnia poważne różnice geopolityczne wewnątrz UE – z jednej strony kraje Europy Środkowo-Wschodniej opowiadające się za zdecydowanym wsparciem Ukrainy, z drugiej państwa Europy Zachodniej wykazujące większą ostrożność z uwagi na potencjalne skutki gospodarcze i energetyczne. Wojna uwidoczniła potrzebę wzmocnienia zdolności obronnych UE przy jednoczesnej współpracy z NATO i USA.

Skutki konfliktu są wielowymiarowe: polityczne, militarne, humanitarne i ekonomiczne. Obejmują m.in. kryzys uchodźczy, wzrost inflacji, załamanie łańcuchów dostaw i produkcji przemysłowej oraz pogłębienie kryzysu energetycznego w Europie. Sankcje nałożone na Rosję dodatkowo pogłębiły destabilizację ekonomiczną w regionie.

W aspekcie prawnym szczególną uwagę poświęca się zbrodniom wojennym popełnianym przez siły rosyjskie: morderstwom, gwałtom, rabunkom, atakom na obiekty cywilne oraz wykorzystaniu ludności jako żywych tarcz.

Dowody dotyczące tych działań są dokumentowane przez liczne organizacje międzynarodowe. Szczególnie istotne jest zapewnienie ofiarom wojny kompleksowej opieki medycznej, w tym odpowiedniego zaopatrzenia w środki medyczne oraz wsparcia psychologicznego. Brutalne działania wojenne, często wiążące się z naruszeniem konwencji międzynarodowych, wymagają nie tylko szybkiej pomocy chirurgicznej, ale także długofalowej opieki nad osobami dotkniętymi traumą. Skuteczna pomoc psychologiczna staje się kluczowa dla minimalizowania długoterminowych skutków wojny i wspierania procesu powrotu do normalnego funkcjonowania zarówno wśród żołnierzy, jak i ludności cywilnej. Wojskowy Instytut Medyczny – Państwowy Instytut Badawczy współpracuje z ukraińskimi służbami medycznymi, prowadząc wspólne szkolenia i rehabilitację ofiar wojny, co wzmacnia zdolności reagowania medycznego zarówno na froncie, jak i w systemie cywilnej opieki zdrowotnej.

Za ściganie najcięższych przestępstw odpowiada Międzynarodowy Trybunał Karny, działający na podstawie Statutu Rzymskiego. MTK posiada jurysdykcję m.in. nad zbrodniami wojennymi i zbrodniami przeciwko ludzkości popełnionymi po 1 lipca 2002 r. Trybunał może pociągać do odpowiedzialności indywidualnych sprawców, niezależnie od ich funkcji, oraz podejmować działania wobec państw-stron lub na wniosek Rady Bezpieczeństwa ONZ.

Piśmiennictwo

1. Grosse GT. Geopolityczne skutki wojny na Ukrainie dla Unii Europejskiej. *Studia Polityczne*, 2023; 51(3): 207–235. doi: 10.35757/STP.2023.51.3.08
2. Wojciechowicz JJ. Konsekwencje wojny na Ukrainie. *Towarzystwo Ekonomistów Polskich*. Available from: <https://tep.org.pl/konsekwencje-wojny-na-ukrainie/> (access: 10.04.2025)
3. Prokopowicz D. Gospodarcze skutki wojny w Ukrainie. In: Soroka P, Pająk K, ed. *Wybrane aspekty rosyjskiej agresji na Ukrainę w obszarze politycznym, militarnym i gospodarczym*. Warszawa, Dom Wydawniczy i Handlowy Elipsa, 2023; 284–333
4. Olchowski J. Rosyjskie zbrodnie wojenne – kolejna odsłona starej taktyki. *Instytut Europy Środkowej*; 2022. Available from: <https://ies.lublin.pl/komentarze/rosyjskie-zbrodnie-wojenne-kolejna-odsłona-starej-taktyki/> (access: 10.04.2025)
5. Czeszejko-Sochacka K. Zbrojna napaść Rosji na Ukrainę a kwestia odpowiedzialności karnej jednostki. *Roczniki Nauk Społecznych*, 2023; 15(2): 147–167. doi: 10.18290/ms23511.1
6. Rzymski Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego z 17 lipca 1998 r. Dz.U. 2003 nr 78, poz. 708 ze zm.
7. Kuczyńska H. Odpowiedzialność przed Międzynarodowym Trybunałem Karnym za zbrodnie prawa międzynarodowego popełnione w czasie konfliktu na Ukrainie. *Palestra*, 2022; 4: 7–30
8. International Criminal Court. Ukraine accepts ICC jurisdiction over alleged crimes committed since 20.02.2014. The Hague: ICC; 08.09.2015. Available from: <https://www.icc-cpi.int/news/ukraine-accepts-icc-jurisdiction-over-alleged-crimes-committed-20-february-2014> (access: 12.04.2025)
9. International Criminal Court. Statement of the Prosecutor, Fatou Bensouda, on the conclusion of the preliminary examination in the situation in Ukraine. The Hague: ICC; 11.12.2020. Available from: <https://www.icc-cpi.int/news/statement-prosecutor-fatou-bensouda-conclusion-preliminary-examination-situation-ukraine> (access: 12.04.2025)
10. International Criminal Court. Statement of the ICC Prosecutor, Karim A.A. Khan QC: “I have decided to proceed with opening an investigation” on the situation in Ukraine. The Hague: ICC; 28.02.2022. Available from: <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-qa-situation-ukraine-i-have-decided-proceed-opening> (access: 12.04.2025)
11. Lachowski T. Odpowiedzialność Władimira Putina przed Międzynarodowym Trybunałem Karnym za zbrodnie popełnione na terytorium Ukrainy. Od zbrodni wojennych do ludobójstwa. *Sprawy Międzynarodowe*, 2023; 76(2): 38–66. doi: 10.35757/sm.2023.76.2.01
12. International Criminal Court. Situation in Ukraine: ICC judges issue arrest warrants against Vladimir Vladimirovich Putin and Maria Alekseyevna Lvova-Belova. The Hague: ICC; 17.03.2023. Available from: <https://www.icc-cpi.int/news/situation-ukraine-icc-judges-issue-arrest-warrants-against-vladimir-vladimirovich-putin-and> (access: 11.04.2025)
13. Lachowski T. Czy Władimir Putin trafi do Hagi? O prawno-politycznych konsekwencjach nakazów aresztowania wydanych przez Międzynarodowy Trybunał Karny. *Instytut Europy Środkowej*; 2023. Available from: <https://ies.lublin.pl/komentarze/czy--wladimir-putin-trafi-do-hagi-o-prawno-politycznych-konsekwencjach-nakazow--aresztowania-wydanych-przez-miedzynarodowy-trybunal-karny/> (access: 13.04.2025)
14. Łubiński P. Ochrona rannych, chorych. *Personel Medyczny i duchowny*. In: Falkowski Z, Marcinko M, ed. *Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych*. Warszawa, Wojskowe Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2014; 169–183
15. Médecins Sans Frontières. Ukraine: MSF condemns shelling of two hospitals by Russian military. 14.02.2024. Available from: <https://www.doctorswithoutborders.org/latest/ukraine-msf-condemns-shelling-two-hospitals-russian-military> (access: 17.06.2025)
16. Médecins Sans Frontières. Ukraine: Attack on Okhmatdyt Children’s Hospital in Kyiv. 08.07.2024. Available from: <https://msfsouthasia.org/ukraine-attack-on-okhmatdyt-childrens-hospital-in-kyiv/> (access: 17.06.2025)
17. Lawry LL, Mani V, Hamm TE, et al. Qualitative assessment of combat-related injury patterns and injury prevention in Ukraine since the Russian invasion. *BMJ Mil Health*, 2026; 172(2): 154–159. doi: 10.1136/military-2024-002863
18. Zasiékina L, Zasiékina S, Kuperman V. Post-traumatic stress disorder and moral injury among Ukrainian civilians during the ongoing war. *J Community Health*, 2023; 48(5): 784–792. doi: 10.1007/s10900-023-01225-5
19. Długosz P. War trauma and strategies for coping with stress among Ukrainian refugees staying in Poland. *J Migr Health*, 2023; 8: 100196. doi: 10.1016/j.jmh.2023.100196
20. Lushchak O, Velykodna M, Bolman S, et al. Prevalence of stress, anxiety, and symptoms of post-traumatic stress disorder among Ukrainians after the first year of Russian invasion: a nationwide cross-sectional study. *Lancet Reg Health Eur*, 2023; 36: 100773. doi: 10.1016/j.lanepe.2023.100773
21. Rzecznik Praw Obywatelskich. Problemy opieki zdrowotnej uchodźców z Ukrainy – RPO pisze do Ministra Zdrowia, odpowiedź. Warszawa: Biuro RPO; 13.04.2022. Available from: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/problemy-opieki-zdrowotnej-uchodzcow-z-ukrainy-rpo-pisze-do-ministra-zdrowia-odpowiedz> (access: 20.06.2025)

22. European Commission. Fleeing Ukraine: healthcare. Brussels: European Commission; 2024. Available from: https://commission.europa.eu/topics/eu-solidarity-ukraine/eu-assistance-ukraine/information-people-fleeing-war-ukraine/fleeing-ukraine-healthcare_pl (access: 20.06.2025)
23. United Nations in Ukraine. Attacks on health care in Ukraine are a grave violation of international humanitarian law. Kyiv: United Nations; 01.08.2023. Available from: <https://ukraine.un.org/en/240605-attacks-health-care-ukraine-are-grave-violation-international-humanitarian-law> (access: 20.06.2025)
24. Reuters. Russian shelling kills three Red Cross workers in eastern Ukraine. 12.09.2024. Available from: <https://www.reuters.com/world/europe/three-killed-two-injured-russian-shelling-eastern-ukrainian-village-2024-09-12/> (access: 20.06.2025)
25. Centre for Information Resilience. Footage reveals Russian drone strike on marked medical convoy. London: CIR; 17.04.2025. Available from: <https://www.info-res.org/reports/footage-reveals-russian-drone-strike-on-marked-medical-convoy/> (access: 20.06.2025)
26. Grębowski J, Skalski M, Bijak M. Zagrożenie bronią masowego rażenia w kontekście konfliktu na Ukrainie i jego wpływ na medycynę pola walki. *Lekarz Wojskowy*, 2025; 103(2): 99–103. doi: 10.53301/lw/195580
27. Konwencja o zakazie prowadzenia badań, produkcji, składowania i użycia broni chemicznej oraz o zniszczeniu jej zapasów. Warszawa: Dz.U. 1999 nr 63 poz. 703. Available from: <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/konwencja-o-zakazie-prowadzenia-badan-produkcji-skladowania-i-uzycia-16838264> (access: 20.06.2025)
28. Polska Agencja Prasowa. Elektrownia jądrowa w Ukrainie bez prądu. Komunikat Państwowej Agencji Atomistyki. 09.03.2023. Available from: <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C1546500%2CElektrownia-jadrowa-w-ukrainie-bez-pradu-komunikat-panstwowej-agencji> (access: 27.08.2025)
29. Grębowski J. Skutki użycia broni radiologicznej. *Przegląd Sił Zbrojnych*, 2017; 5: 68–70
30. Protokoły dodatkowe do Konwencji genewskich z dnia 12 sierpnia 1949 r. dotyczące ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół I) oraz dotyczący ochrony ofiar niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół II). Warszawa: Dz.U. 1992 nr 41 poz. 175. Available from: <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/protokoly-dodatkowe-do-konwencji-genewskich-z-12-sierpnia-1949-r-16794697> (access: 23.06.2025)